

כשרבין פגש את בלפור

פרופ' אלי פודה*

המאמר התפרסם [בעיתון הארץ](#) ב-8 בנובמבר 2017

יצחק רבין לא פגש מעולם בחייו את הלורד בלפור. ואולם, השנה, אחרי מותם, הם נפגשו לשעה קלה בין יום הזיכרון ה-22 לרצח רבין, שצוין השנה ב-1 בנובמבר, לבין יום השנה ה-100 להצהרת בלפור, שנחגג ב-2 בנובמבר. לכאורה, אין קשר בין שני האירועים: האחד מנציח את רציחתו של ראש ממשלה ישראלי, והשני מנציח את ההכרה שהעניקה בריטניה לתביעה הציונית לבעלות לפחות על חלק מארץ ישראל. האחד הוא יום זיכרון, והשני יום חג. ואולם, מבט מעמיק יותר מגלה, כי יש הרבה מן המשותף לשני האירועים.

"יום הזיכרון לראש הממשלה יצחק רבין" - כלשון החוק - נתון במחלוקת בקרב הציבור היהודי, הקשורה לסיבות שהביאו לרצח רבין. מאז הוחלט להנציחו, ההנצחה משויכת למחנה השמאל. אמנם, בנימין נתניהו, בתוקף תפקידו כראש ממשלה, נטל חלק בטקסים הרשמיים בכנסת ובהרצל, אולם גורמי הימין מעולם לא השתתפו בעצרת המסורתית השנתית, שהתקיימה בכיכר שנקראה על שמו של רבין. הימין לא הודר מהטקס. הוא זה שבחר במודע להיעדר ממנו. העצרות אורגנו, בדרך כלל, על ידי מפלגות או ארגונים הממוקמים שמאלה מהמרכז הפוליטי.

השנה ארגנו את העצרת "מפקדים למען ביטחון ישראל" ו"דרכנו". מיתוג העצרת תחת הסיסמה "אנחנו עם אחד" והניסיון לגייס דוברים מהימין, אינו יכול להסתיר את העובדה שעמדותיהם של שני הארגונים הללו נטועות שמאלה מהמרכז. הכרזתו של ראש "המחנה הציוני", אבי גבאי, כי מהשנה הבאה מפלגתו תהיה אחראית על הטקס מלמדת, כי הטקס נותר, בינתיים, במעמד צד אחד.

היום לציון הצהרת בלפור ידע היסטוריה דומה. רבים לא זוכרים, כי ההתלהבות העצומה שאחזה בחברה היהודית לאחר הכרזת ההצהרה, פינתה את מקומה לספקות וחששות שמא בריטניה לא תממש אותה. גם ההצהרה עצמה היתה נתונה במחלוקת בתקופת המנדט: הימין הרביזיוניסטי ראה בבריטניה מעצמה אימפריאליסטית שיש להילחם בה, ובחיים ויצמן מעין קוויזלינג יהודי, שהיה מוכן להסתפק בהישגים חלקיים תוך ויתור על מאבק צבאי ברוח ההטפות של זאב ז'בוטינסקי. העובדה שבריטניה "קרעה" את עבר הירדן המזרחי מתחומי ארץ ישראל ההיסטורית היתה גם היא סיבה להמשך המאבק נגדה.

גם חלק מהציבור הדתי-הלאומי, ובוודאי החרדי, לא ראה בהצהרה מסמך מכריע גורלות, משום שבעיניו זכותם של היהודים על ארץ ישראל רשומה בתנ"ך. היריבות האישית בין בן-גוריון לוויצמן תרמה להפחתת החשיבות של ההצהרה בקרב מפלגות הפועלים. לאחר 1948, יום הצהרת בלפור נעלם מלוח השנה, ורק יובל ה-50 ב-1967 הקים אותו לתחייה. הדיון החגיגי שנערך בכנסת לכבוד האירוע חשף, כי הצהרת בלפור לא נהנית מקונצנזוס. מאז 1967 ועד היום, יום בלפור כמעט שלא נחגג. היה זה אך סמלי שביום השנה ה-70, שלמה הלל, יו"ר הכנסת, פתח ואמר כי החליט לצייין את האירוע, "כדי שלא ייאמר שרק הערבים מציינים מועד זה."

ואכן, מאז 1917 זכרו הערבים את מועד הצהרת בלפור כיום אבל, וציינו אותו באמצעות שביתות והפגנות. כך, בשעה שהמנצחים שכחו את הצהרת בלפור, מי שראו עצמם כקורבנותיה המשיכו להנציחה ולבכותה. גם את יום השנה ה-100 ציינו ברשות הפלסטינית בצורה בולטת. מבחינתם, הצהרת בלפור מסמלת את תחילתה של הנכבה. הם ראו בחגיגות הישראליות הזדמנות להשיג הכרה בינלאומית בתביעותיהם להקמת מדינה ולפתרון בעיית הפליטים.

* פרופ' אלי פודה הוא חבר ועד מנהל במכון מיתוים ומרצה בחוג ללימודי האסלאם והמזרח התיכון באוניברסיטה העברית.

הנקודה החשובה לענייננו היא, שמי שמוביל את החגיגות ביום השנה ה-100 להצהרה בישראל היא ממשלת הימין. הרוח הגבית שהעניקה הממשלה לוועדות שארגנו את החגיגות בארץ ובבריטניה יצרו הד תקשורת מרשים, שכלל ביקור של נתניהו בבריטניה ופגישה עם ראשת הממשלה, אירועים רשמיים בארץ, תערוכות, כנסים אקדמיים וכתבות למכביר בתקשורת. ניכר כי דמותו של ויצמן זכתה לרהביליטציה באמצעות הבלטת חלקו בהחלטה על פרסום ההצהרה. במלים אחרות, "הלאמת" הצהרת בלפור על ידי הימין העניקה לו מקום יותר קונצנזואלי בחברה היהודית. היא גם מראה את טיבו החמקמק של הזיכרון הקולקטיבי, שתלוי בעיקר בנסיבות ההווה. יש להניח, שאלמנט הזמן פעל אף הוא; הסוציולוגית פרופ' ורד ויניצקי-סרוסי מציינת, כי לאמריקאים לקח 60 שנה עד שהחליטו לראות בלינקולן את אחד האבות המייסדים של האומה.

המסקנה היא שכל עוד הימין לא יוביל – או לפחות ישתתף בצורה בולטת – באירועי יום הזיכרון לרבין, ימשיך היום הזה להיות יום שנוי במחלוקת. ואולם, הימין לא יוכל ליטול חלק בהנצחה, אם היום ימשיך להיות שנוי במחלוקת. מעגל סגור זה ייפתר רק אם הימין יכיר בכך שיש לו אחריות מסוימת לאסון; כל עוד לא יכיר בה, הוא גם לא יוכל באמת להשלים עמה.

האם מן ההכרח שנחכה עד יום השנה ה-100?